

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยหน่วยงานภาครัฐของไทย FACTORS INFLUENCING RESEARCH UTILIZATION BY THAI GOVERNMENTAL AGENCIES

ภาคภูมิ ทิพคุณ*

Phakpoom Tippakoon*

วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

College of Interdisciplinary Studies, Thammasat University.

*Corresponding author, e-mail: phakpoom@thammasat.ac.th

Received: January 9, 2018; Revised: March 29, 2018; Accepted: May 31, 2018

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยหน่วยงานภาครัฐของไทย ข้อมูลในการวิเคราะห์มาจากการสำรวจหน่วยงานภาครัฐของไทย ผู้วิจัยได้ร่างแบบสอบถามขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม และทดสอบแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ จำนวน 30 คน หลังจากนั้น ได้ส่งแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วทางไปรษณีย์ไปยังหน่วยงานภาครัฐกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 3,529 แห่ง พร้อมหนังสือขอให้หัวหน้าหน่วยงานหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากหัวหน้าหน่วยงานเป็นผู้ตอบแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างดังกล่าวได้มาจากการสุ่มแบบชั้นภูมิ (Stratified Sampling) หน่วยงานภาครัฐ 5 กลุ่ม ได้แก่ หน่วยงานราชการส่วนกลางระดับกอง หน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคระดับจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ และองค์การมหาชน/หน่วยงานในกำกับของรัฐ โดยมีแบบสอบถามที่ส่งกลับและนำมาใช้ได้จำนวน 932 ชุด ผลการวิเคราะห์โดยใช้สถิติถดถอยแบบ OLS พบว่าปัจจัยที่ส่งผลบวกต่อการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ (1) ระดับการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับประชาคมวิจัย (2) ความพยายามของนักวิจัย/หน่วยงานวิจัยในการเผยแพร่ผลงานวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบาย และ (3) ความต้องการใช้งานวิจัยของหน่วยงาน นอกจากนี้ ยังพบว่าประเภทของงานวิจัย ความมีชื่อเสียงของนักวิจัย/หน่วยงานวิจัย และความสามารถในการดูดซับความรู้จากงานวิจัยของหน่วยงานภาครัฐมีผลค่อนข้างน้อยต่อระดับการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยที่ผลิตขึ้นโดยหน่วยงานวิจัย นโยบายเชิงนโยบายจากงานศึกษานี้คือความจำเป็นในการสร้างกลไกเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานวิจัย (เช่น มหาวิทยาลัย และสถาบันวิจัยอื่น ๆ) กับหน่วยงานภาครัฐเพื่อเป็นช่องทางให้เกิดการผลักดันผลงานวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายทั้งในระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่นมากขึ้น

คำสำคัญ: การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย การวิจัยเชิงนโยบาย หน่วยงานภาครัฐ

Abstract

This article reports the results from a study of factors influencing the utilization of research knowledge by Thai governmental agencies. The researcher had drafted the questionnaire based on the relevant literature reviewed. The draft questionnaires were tested with 30 sample government officials. Revised questionnaires were then sent by the postal mail to 3,529 sample governmental agencies with a cover letter requesting the senior management official or a person assigned by senior management official to fill in the questionnaire. The sample governmental agencies were derived from the stratified sampling process with governmental agencies divided into five groups including centralized governmental agencies, provincial governmental agencies, local governments, state-owned enterprises, and public organizations. The results from the OLS regression shows that factors that explain the increase in research utilization by governmental agencies include: (1) the interaction between governmental agencies and research community; (2) the effort made by researchers/research organizations to disseminate research results for policy utilization; and (3) the need of research knowledge by governmental agencies. It is also found that types of research, reputation of researchers/research organizations, and governmental agencies' capacity to absorb research knowledge are less significant for research utilization. This article highlights, as a policy implication, the importance of establishing linkage mechanisms that can facilitate the interactions between the research organizations (e.g. universities, public and private research agencies, etc.) and governmental agencies and that can be served as a conduit to bring research into policies and practices at the national, regional, and local levels.

Keywords: Research Utilization, Policy Research, Governmental Agency

บทนำ

ปัจจุบัน การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบายเป็นสิ่งที่พูดถึงกันมากทั้งในระดับโลกและในประเทศไทย ก่อนหน้านี้ “งานวิจัย” มักจะถูกมองว่าเป็นการทำงานของนักวิชาการในมหาวิทยาลัยและหน่วยงานวิจัยโดยมีเป้าหมายหลักเพื่อขยายขอบเขตความรู้ทางวิชาการและไม่ได้สนใจการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์เท่าใดนัก โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบายการวัดผลกระทบ (Impact) ของงานวิจัยที่ผ่านมา ก็มักจะวัดโดยใช้เกณฑ์ทางวิชาการ เช่น การตีพิมพ์ในวารสาร หรือจำนวนการอ้างอิง เป็นต้น [1] การใช้เกณฑ์วัดในลักษณะนี้ถูกโจมตีว่าเป็นการมองผลกระทบของงานวิจัย

ที่ไม่ครอบคลุมและไม่ได้ให้ความสำคัญกับผลกระทบด้านอื่นๆ ที่ไม่ใช่เชิงวิชาการ โดยเฉพาะผลกระทบต่อข้อกำหนดและการดำเนินนโยบายของหน่วยงานภาครัฐ [2] ในระยะหลังจึงเกิดแนวคิดการวัดผลกระทบของงานวิจัยในด้านการใช้ประโยชน์เชิงนโยบายขึ้นในหลายประเทศ [3-5] ในประเทศไทยเอง การประเมินคุณภาพการศึกษา ระดับมหาวิทยาลัยในหลายปีที่ผ่านมา ก็มีการใช้ตัวบ่งชี้เรื่องการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ โดยกำหนดให้มีการรับรองการใช้ประโยชน์จากหน่วยงานผู้ใช้ (User) ซึ่งอาจเป็นหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน หรือภาคประชาสังคม หนึ่งในฐานคิดที่สำคัญของความพยายามผลักดันผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบาย

คือ ความเชื่อที่ว่าหากนโยบายถูกสร้างขึ้น หรือถูกนำไปปฏิบัติ หรือถูกประเมินบนฐานความรู้ จากการวิจัยแล้ว นโยบายก็น่าที่จะมีคุณภาพ และเกิดประสิทธิผลในแง่ของการตอบสนองต่อ สวัสดิภาพสาธารณะได้อย่างเต็มที่ ตลอดจน ทำให้การใช้จ่ายทรัพยากรของประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ [6]

งานศึกษาการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย ในเชิงนโยบายโดยหน่วยงานภาครัฐมีพัฒนาการ มาตั้งแต่ทศวรรษ 1970 มีงานศึกษาจำนวนมากที่อภิปรายแนวคิดการใช้ประโยชน์ [7-9] กระบวนการในการใช้ประโยชน์ [10-11] และปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์ [12-14] ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นการศึกษาในต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่พัฒนาแล้ว ส่วนในประเทศไทย ยังไม่ปรากฏมีการศึกษา ในเรื่องนี้อย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยเชื่อว่างานศึกษานี้ เป็นงานแรกที่ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์ จากงานวิจัยของหน่วยงานภาครัฐของไทย¹

จากการสำรวจงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง พบว่า กลุ่มปัจจัยหลักๆ ที่ส่งผลต่อการใช้ประโยชน์ จากงานวิจัยโดยหน่วยงานภาครัฐมี 4 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มปัจจัยด้านอุปทาน (Supply Factor) ซึ่งเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของงานวิจัย และนักวิจัย/สถาบันวิจัย เช่น ประเภทของงานวิจัย ความน่าเชื่อถือของผู้วิจัย/สถาบันวิจัย เป็นต้น (2) กลุ่มปัจจัยด้านอุปสงค์ (Demand Factor) ซึ่งเกี่ยวข้องกับบริบทและความต้องการของ หน่วยงานภาครัฐ ในฐานะที่เป็นผู้ใช้ประโยชน์ จากงานวิจัย (3) กลุ่มปัจจัยด้านการเผยแพร่ (Dissemination Factor) ซึ่งเกี่ยวข้องกับ

รูปแบบและความพยายามในการเผยแพร่ผลงาน วิจัยของผู้วิจัย/สถาบันวิจัย และ (4) กลุ่มปัจจัย ด้านการเชื่อมโยง (Linkage Factor) ซึ่งเกี่ยวข้องกับช่องทาง/กลไกเชื่อมโยง และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตผลงานวิจัย (นักวิจัย/สถาบันวิจัย) กับหน่วยงานภาครัฐ ในฐานะผู้ใช้ประโยชน์ (ดูคำอธิบายเพิ่มเติม ในหัวข้อ “การสำรวจเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง”) ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำกลุ่มปัจจัยเหล่านี้ มากำหนดตัวแปรเพื่อวิเคราะห์การใช้ประโยชน์ จากงานวิจัยโดยหน่วยงานภาครัฐของไทย เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีปัจจัยกลุ่มใดบ้างที่ส่งผลต่อ ระดับการใช้ประโยชน์ดังกล่าว

งานศึกษานี้ใช้วิธีการสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม ที่สร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง กับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยเชิงประจักษ์ว่า ด้วยการ ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยหน่วยงาน ภาครัฐ แบบสอบถามที่สร้างขึ้นได้ถูกทดสอบ ปรับปรุง และได้ส่งทางไปรษณีย์ไปยังหน่วยงาน ภาครัฐ จำนวน 3,529 หน่วยงาน ซึ่งได้มา จากการสุ่มแบบชั้นภูมิ (Stratified Sampling) โดยการคัดเลือก “หน่วยงานภาครัฐ” ออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ (1) หน่วยงานราชการส่วนกลาง ระดับกอง (2) หน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคระดับจังหวัด (3) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (4) รัฐวิสาหกิจ และ (5) องค์การมหาชน/หน่วยงานในกำกับ ของแต่ละกระทรวง แล้วจึงสุ่มอย่างง่ายโดยให้ โอกาสที่มากกว่ากับกลุ่มประชากรหน่วยงานที่มี ขนาดต่างกัน การสำรวจได้ดำเนินการในช่วงเดือน มกราคม-เมษายน 2558 โดยได้แบบสอบถาม ส่งกลับและสามารถนำมาใช้วิเคราะห์ได้จำนวน 932

¹ จากการสืบค้นในระบบ Thai-Journal Citation Index (TCI) โดยใช้คำสำคัญภาษาไทย (เช่น การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย การวิจัยเชิงนโยบาย การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยในเชิงนโยบาย) และภาษาอังกฤษ (เช่น Research Utilization, Policy Research, และ Policy Research Utilization) ไม่พบบทความที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย โดยหน่วยงานภาครัฐของไทย นอกจากนี้ จากการสืบค้นในฐานข้อมูล Scopus และ Science Direct โดยใช้คำสำคัญ ภาษาอังกฤษดังกล่าว ก็ไม่พบงานศึกษาในประเด็นนี้ในประเทศไทยเช่นกัน

แบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลในงานศึกษาที่ใช้การวิเคราะห์เชิงปริมาณ โดยใช้สถิติถดถอยแบบ OLS ที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตาม 6 ตัวแปร ตามตัวแบบขั้นการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย 6 ขั้นที่พัฒนาโดย Landry, Amara, & Lamari [14] ได้แก่ ขั้นการส่ง/รับ (Transmission) ขั้นทำความเข้าใจ (Cognition) ขั้นอ้างอิง (Reference) ขั้นใช้ความพยายาม (Effort) ขั้นการมีอิทธิพล (Influence) และขั้นประยุกต์ใช้ (Application) (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในหัวข้อ “วิธีดำเนินการวิจัย”)

เนื้อหาของบทความประกอบด้วย 6 ส่วนหลัก โดยหลังจากบทนำนี้แล้ว ส่วนที่สองว่าด้วยวัตถุประสงค์ของการวิจัย ส่วนที่สามเป็นการสำรวจวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องโดยเน้นในเรื่องความหมายและการวัดการใช้ประโยชน์และปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์ ส่วนที่สี่นำเสนอระเบียบวิธีวิจัย ส่วนที่ห้านำเสนอผลการศึกษา และส่วนที่หกเป็นการสรุปและให้ข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์หลักของการวิจัยนี้คือ เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยหน่วยงานภาครัฐของไทย ทั้งนี้ วัตถุประสงค์รองของงานศึกษานี้คือ เพื่อที่จะทดสอบว่ากลุ่มปัจจัย 4 กลุ่มที่ได้จากการสำรวจเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อระดับการใช้ประโยชน์ดังกล่าว ทั้งนี้ อาจสามารถกำหนดคำถามการวิจัยย่อยได้ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยด้านอุปทาน ได้แก่ ประเภทของงานวิจัย (ประกอบไปด้วยงานวิจัยเชิงคุณภาพ งานวิจัยเชิงปริมาณ งานวิจัยที่สนองต่อการใช้ประโยชน์) ความน่าเชื่อถือของนักวิจัยในมุมมองหน่วยงานภาครัฐ และประเภทของหน่วยงานภาครัฐ (ประกอบด้วยหน่วยราชการส่วนกลาง หน่วยราชการส่วนภูมิภาค องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

รัฐวิสาหกิจและองค์กรมหาชน/หน่วยงานในกำกับ) ส่งผลอย่างไรต่อระดับการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย

2. ปัจจัยด้านอุปสงค์ ได้แก่ ความจำเป็นในการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย และความสามารถในการดูดซับความรู้จากงานวิจัย ส่งผลอย่างไรต่อการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย

3. ปัจจัยด้านการเผยแพร่ ได้แก่ ความพยายามในการเผยแพร่ผลงานวิจัยของนักวิจัย/สถาบันวิจัยในมุมมองของหน่วยงานภาครัฐ ส่งผลอย่างไรต่อการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย

4. ปัจจัยด้านการเชื่อมโยง ได้แก่ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัย/สถาบันวิจัยกับหน่วยงานภาครัฐ ส่งผลอย่างไรต่อการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย

การสำรวจเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย (Research Utilization: RU) อาจทำความเข้าใจได้ในเชิงรูปแบบและกระบวนการ ในเชิงรูปแบบ RU อาจหมายถึงการนำเอาข้อมูลและค้นพบจากงานวิจัยมาแก้ปัญหาบางอย่างหรือเอามาใช้ในการปรับปรุงการดำเนินงานให้ดีขึ้น (Instrumental Use) ในแง่นี้ งานวิจัยจะถูกเข้าใจว่ามีผลต่อการตัดสินใจหรือการดำเนินงานของผู้ตัดสินใจ หรือผู้ปฏิบัติงานขององค์กร [2] นอกจากนี้ งานวิจัยยังอาจถูกใช้ในเชิงความคิดในรูปแบบของการสร้างความรู้ความเข้าใจในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง (Conceptual Use) โดยไม่ได้มีผลในเรื่องการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจหรือแนวทางในการดำเนินงานของบุคคล/องค์กร อีกรูปแบบหนึ่งของการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยคือ การใช้ในเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Use) โดยผู้ใช้จะใช้ข้อมูล/ข้อค้นพบในการสร้างความชอบธรรมในการตัดสินใจ หรือการดำเนินงานของตนเอง หรือใช้ในการโน้มน้าวให้เกิดการดำเนินการอะไรบางอย่าง (Advocacy) ในแง่นี้ งานวิจัยที่ถูกใช้จะเป็นงานที่ตรงกับผลประโยชน์และสนับสนุนจุดยืนของผู้ใช้มากกว่าความสมเหตุสมผลในเชิงนโยบายหรือความน่าเชื่อถือในเชิงทฤษฎีและระเบียบวิธี [9]

ในเชิงกระบวนการ การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยมักจะถูกมองในลักษณะของความต่อเนื่องของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกัน [8] แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่ากิจกรรมการใช้ประโยชน์มีความเข้มข้นในระดับที่แตกต่างกัน และกิจกรรมที่มีความเข้มข้นมากกว่าเป็นผลต่อเนื่องจากกิจกรรมที่มีความเข้มข้นน้อยกว่า ซึ่งในแง่นี้ การใช้ประโยชน์ถูกมองเป็นกระบวนการที่เป็นขั้นเป็นตอนนับตั้งแต่ขั้นของการส่ง/รับงานวิจัย (Transmission) จากผู้ผลิตไปสู่ผู้ใช้ การทำความเข้าใจงานวิจัย (Cognition) ไปจนถึงการประยุกต์ใช้ (Application) ซึ่งการจะไปถึงขั้นของการประยุกต์ใช้ได้จะต้องผ่านขั้นต่อนก่อนหน้า [14-15]

ในงานศึกษาเชิงประจักษ์ การวัดการใช้ประโยชน์อาจแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม งานกลุ่มแรกวัดการใช้ประโยชน์ใน 3 รูปแบบ ได้แก่ Instrumental Use, Conceptual Use, และ Symbolic Use โดยส่วนมากพยายามที่จะศึกษาว่าในนโยบายหนึ่งๆ มีส่วนผสมของรูปแบบการใช้ประโยชน์แต่ละรูปแบบอย่างไร หรือรูปแบบการใช้ประโยชน์แบบใดที่เป็นตัวชี้้นำการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการกำหนด/ดำเนินนโยบาย ถึงแม้ว่าแนวคิดการใช้ประโยชน์ในลักษณะนี้จะให้มุมมองที่เป็นประโยชน์ในแง่ของการทำความเข้าใจแรงจูงใจและพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ของผู้ใช้ แต่การวัดการใช้ประโยชน์แบบนี้ก็ไม่เพียงพอที่จะทำความเข้าใจความซับซ้อน (Complexity) ของกระบวนการการใช้ประโยชน์ [2] กล่าวคือ งานลักษณะนี้ไม่สามารถแสดงให้เห็นถึงการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยในระดับต่างๆ อีกทั้งไม่สามารถที่จะอธิบายปัจจัยที่ส่งผลต่อกิจกรรมการใช้ประโยชน์ที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน ด้วยเหตุนี้ การวัดการใช้ประโยชน์ในเชิงกระบวนการจึงถูกพัฒนาขึ้น และได้รับการประยุกต์ใช้อย่างแพร่หลายในงานศึกษาเชิงประจักษ์ในปัจจุบัน

Landry; et al. [14-15] ได้พัฒนาตัวแบบการวัดการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยในลักษณะของกระบวนการขึ้นจากแนวคิดเรื่องการใช้ประโยชน์องค์ความรู้ในลักษณะของกระบวนการที่สังสมของ Knott & Wildavsky [8] และได้เสนอแนวทางการวัดการใช้ประโยชน์ตามกิจกรรมการใช้ประโยชน์เป็นลำดับขั้น 6 ขั้นได้แก่ ขั้นการส่งองค์ความรู้จากงานวิจัยไปสู่ผู้ใช้ (Transmission) การทำความเข้าใจ (Cognition) การอ้างอิง (Reference) การใช้ความพยายาม (Effort) การมีอิทธิพล (Influence) และการประยุกต์ใช้ (Application) ในการศึกษาเชิงประจักษ์ การใช้ประโยชน์แต่ละขั้นจะถูกกำหนดความหมายไว้พร้อมทั้งกำหนดระดับการใช้ประโยชน์โดยใช้ Likert Scale ซึ่งบ่งบอกความถี่ของการใช้จากที่ไม่มีการใช้เลย ไปจนถึงการใช้อย่างสม่ำเสมอ ในบริบทของการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยนั้น การใช้ประโยชน์แบบกระบวนการหกขั้นนี้ จะถูกใช้เป็นตัวแปรตาม (Dependent Variable) โดยสามารถสร้างเป็นตัวบ่งชี้ที่มีค่าต่อเนื่อง [3, 13-15] หรือวัดเป็นขั้นตอน [2, 4, 13] ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการวิจัยว่าต้องการที่จะศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อระดับการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยรวม หรือศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์ในแต่ละขั้น

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่ามีปัจจัยจำนวนมากที่ส่งผลต่อการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยของหน่วยงานภาคนโยบาย ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่หนึ่งกลุ่มปัจจัยด้านอุปทาน (Supply Factors) มีฐานคิดจากตัวแบบแรงผลักดันจากความเป็นศาสตร์ (Science-Push Model) ของกลุ่มวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Science) [9] ซึ่งมองว่าความรู้ที่สร้างขึ้นอย่างเป็นเหตุเป็นผลและใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์เป็นความรู้ที่มีคุณภาพ และคุณภาพของความรู้ก็จะเป็นตัวกำหนดระดับการใช้ประโยชน์ของ

ความรู้ นั้น [7] อย่างไรก็ตาม มีการโต้แย้งว่าคุณลักษณะความเป็นศาสตร์ของงานวิจัยอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอที่จะอธิบายระดับการใช้ประโยชน์ ยังมีคุณลักษณะอื่นๆ ที่จะกำหนดว่างานวิจัยจะถูกใช้หรือไม่เพียงใด ด้วย เช่น ความสามารถในการประยุกต์ใช้ (Applicability) ความสอดคล้องกับบริบทการใช้ (Relevance) [7] การอภิปรายที่ผูกโยงกับบริบทเชิงโครงสร้างและสถาบัน (Institutional or Structural Embeddedness) หรือเป็นงานวิจัยเชิงประยุกต์ (Applied Research) [16] ในงานศึกษาเชิงประจักษ์ ตัวแปรที่มักจะถูกนำมาใช้จะเป็นตัวแปรเชิงคุณลักษณะเช่น ประเภทของงานวิจัย ความถูกต้องและน่าเชื่อถือของระเบียบวิธีวิจัย ตลอดจนชื่อเสียงและคุณสมบัติของนักวิจัย [3, 13-15]

กลุ่มที่สอง กลุ่มปัจจัยด้านอุปสงค์ (Demand factors) มีแนวคิดว่ารระดับการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยขึ้นอยู่กับบริบทและความต้องการของผู้ใช้ที่สำคัญ [7, 14, 17] งานวิจัยถึงแม้จะมีคุณภาพสูง แต่หากไม่สอดคล้องกับความต้องการและบริบทของผู้ใช้แล้ว ก็อาจไม่ส่งผลหรือส่งผลน้อยต่อการใช้ ดังนั้นงานวิจัยที่มีแนวโน้มที่จะถูกใช้จะต้องเป็นงานที่อยู่ในขอบเขตความต้องการของผู้ใช้ [18-19] มีเนื้อหาหรือข้อเสนอแนะที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ [20] ความสอดคล้องกับเงื่อนไขเวลาหรือความจำเป็นเร่งด่วนในการใช้ประโยชน์ [17] ตลอดจนศักยภาพการรับเอาข้อมูล/ข้อค้นพบจากงานวิจัย (Absorptive Capacity) ของผู้ใช้ [21]

กลุ่มที่สาม กลุ่มปัจจัยด้านการเผยแพร่ (Dissemination Factors) มีแนวคิดที่ว่าผู้ใช้ปลายทาง (End User) จะใช้ประโยชน์จากงานวิจัยหรือไม่ หรือใช้ในระดับใดนั้นขึ้นอยู่กับว่างานวิจัยถูกทำให้รับรู้และเข้าถึงได้เพียงใด ด้วยเหตุนี้ การเผยแพร่งานวิจัยโดยผู้วิจัย

จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง งานศึกษาเชิงประจักษ์จำนวนมากชี้ให้เห็นว่าระดับการใช้ประโยชน์ มีความสัมพันธ์กับความพยายามและการลงทุนในการเผยแพร่ผลงานวิจัยของผู้วิจัยหรือหน่วยงานวิจัยไปสู่ผู้ใช้ [2] อีกทั้งยังสัมพันธ์กับช่องทางและรูปแบบในการในการเผยแพร่ด้วย หากการเผยแพร่อยู่ในรูปแบบที่ทำให้งานวิจัยเข้าถึงหรือนำไปใช้ได้ง่ายก็จะกระตุ้นให้เกิดการใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น [11]

กลุ่มที่สี่ กลุ่มปัจจัยด้านการเชื่อมโยง (Linkage Factors) เสนอว่าการปฏิสัมพันธ์และความเชื่อมโยงในระดับสถาบันและระดับบุคคล (ผู้ผลิตกับผู้ใช้งานวิจัย) มีผลต่อการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย [22-23] การเชื่อมโยงถูกมองว่าเป็นช่องทางในการสื่อสารระหว่างผู้ผลิตกับผู้ใช้งานวิจัย ซึ่งหากไม่มีการเชื่อมโยงแล้วก็จะทำให้การสื่อสารไม่เกิดขึ้น และลดโอกาสของการใช้งานวิจัย [24] การเชื่อมโยงยังเป็นปัจจัยสำคัญทำให้เกิดทุนความสัมพันธ์ (Relational Capital) บนฐานของปฏิสัมพันธ์ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และก่อให้เกิดการสร้างความเชื่อถือระหว่างกัน ซึ่งจะสามารถเพิ่มระดับการใช้ประโยชน์ให้มากขึ้นได้ [21] นอกจากนี้ ปฏิสัมพันธ์ในเชิงร่วมมือระหว่างผู้ผลิตและผู้ใช้งานวิจัยตลอดกระบวนการเริ่มตั้งแต่การร่วมกำหนดประเด็นปัญหา และการออกแบบงานวิจัย การร่วมวิจัยหรือร่วมออกทุน (Joint Funding) ไปจนถึงการประเมินงานวิจัยจะเป็นการเพิ่มโอกาสในการใช้ประโยชน์ให้มากขึ้น [16]

วิธีดำเนินการวิจัย

กรอบแนวคิด

งานวิจัยนี้ประยุกต์ใช้วิธีการวัดการใช้ประโยชน์ในเชิงกระบวนการตามตัวแบบที่เรียกว่า “บันไดการใช้ประโยชน์ความรู้” (Echelon of Knowledge Utilization Ladders) ของ

Landry; et al. [14]² โดยการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยถูกแยกเป็นขั้นตอนต่างๆ 6 ขั้นตอนพร้อมกำหนดความหมายไว้ ดังนี้³

1. ขั้นการส่ง/รับ (Transmission) มีการส่งงานวิจัยมายังหน่วยงานและหน่วยงานได้รับงานวิจัย

2. ขั้นทำความเข้าใจ (Cognition) บุคลากรในหน่วยงานได้อ่านและทำความเข้าใจงานวิจัยที่ได้มา

3. ขั้นอ้างอิง (Reference) หน่วยงานได้อ้างอิงข้อมูล/ข้อค้นพบจากงานวิจัยที่ได้รับมาเพื่อประกอบการดำเนินงานตามภารกิจ

4. ขั้นใช้ความพยายาม (Effort) หน่วยงานได้ใช้ความพยายามในการบูรณาการข้อมูล/ข้อค้นพบจากงานวิจัยให้เข้ากับการดำเนินงาน

5. ขั้นการมีอิทธิพล (Influence) ข้อมูล/ข้อค้นพบจากงานวิจัยมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจหรือต่อการดำเนินงาน

6. ขั้นประยุกต์ใช้ (Application) หน่วยงานได้นำข้อมูล ข้อค้นพบ หรือองค์ความรู้จากงานวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินงาน

ทั้งนี้ ขั้นการใช้ประโยชน์ทั้ง 6 ขั้นนี้จะถูกกำหนดเป็นตัวแปรตาม (Dependent Variable) ในงานศึกษานี้ ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดของการศึกษา โดยกล่องทางด้านขวามือแสดงตัวแปรตามของการวิจัย ตัวแปรตามมีทั้งหมด 6 ตัวแปร ตามตัวแบบขั้นบันไดการใช้ประโยชน์ความรู้ที่มี 6 ขั้น แต่ละตัวจะมีค่าตั้งแต่ 0 ถึง 5 โดยที่ 0 คือไม่มีการใช้ประโยชน์ในขั้นนั้น ส่วน 5 คือมีการใช้ประโยชน์ระดับมากที่สุดในขั้นนั้น

ทั้งนี้โดยมีเงื่อนไขว่าการใช้ประโยชน์ในแต่ละขั้นจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีการใช้ประโยชน์ในขั้นก่อนหน้า (หรือต้องมีค่าการใช้ประโยชน์ที่ไม่เป็น 0 ในขั้นก่อนหน้า) เช่น การใช้ประโยชน์ในเชิงการอ้างอิง (Reference) จะเกิดขึ้นในระดับใดนั้นก็ต่อเมื่อได้มีการทำความเข้าใจ (Cognition) งานวิจัยก่อน หากมีการทำความเข้าใจแล้วขั้นการอ้างอิงสามารถมีค่าได้ตั้งแต่ 1 (อ้างอิงในระดับน้อยที่สุด) ถึง 5 (อ้างอิงในระดับมากที่สุด) การแบ่งกรอบการวิเคราะห์ออกเป็นขั้นในลักษณะนี้จะทำให้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อระดับการใช้ประโยชน์ในแต่ละขั้น ตั้งแต่ขั้นการรับงานวิจัยไปจนถึงขั้นประยุกต์ใช้งานวิจัย

กล่องด้านซ้ายมือของภาพที่ 1 แสดงตัวแปรต้น (Independent Variable) ของการวิจัย ซึ่งได้มาจากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งแบ่งได้เป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มตัวแปรด้านอุปทาน

● คุณลักษณะของงานวิจัย: มีตัวแปรที่ใช้ 3 ตัวแปร ได้แก่ งานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research: *QUAN*) งานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research: *QUAL*) และงานวิจัยที่สนองต่อการใช้ประโยชน์ (Tailor-Made Research: *TMR*)

● ความน่าเชื่อถือของนักวิจัยไทยในมุมมองของหน่วยงานภาครัฐ: มีตัวแปร คือ ความเห็นของหน่วยงานต่อความน่าเชื่อถือของนักวิจัย (*CREDIT*)

กลุ่มตัวแปรด้านอุปสงค์

● ประเภทของหน่วยงาน: ใช้ตัวแปร Dummy Variable โดยมีหน่วยงานภาครัฐ 5

²วิธีวัดแบบนี้ถูกใช้ในงานวิจัยเชิงประจักษ์หลายงาน เช่น Cherney; et al. [3, 13], Cherney & McGee [2] และ Landry; et al. [15]

³ใน Landry; et al. [14] กลุ่มตัวอย่างเป็นนักวิจัยทางสังคมศาสตร์ ดังนั้นแบบสอบถามจึงถูกออกแบบมาเพื่อถามขั้นและระดับการใช้ประโยชน์จากมุมมองของผู้ผลิตงานวิจัย แต่งานศึกษานี้ของผู้วิจัยเน้นการใช้ประโยชน์โดยผู้ใช้ จึงได้ปรับข้อคำถามให้สะท้อนสะท้อนมุมมองจากฝั่งผู้ใช้

ประเภทคือ หน่วยงานภาครัฐส่วนกลางระดับกอง (CENGOV) หน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคระดับจังหวัด (PROVINCE) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (LOCAL) รัฐวิสาหกิจ (SOE) และองค์การมหาชน/หน่วยงานในกำกับ (PUBORG) โดยหน่วยงานราชการส่วนกลางจะถูกใช้เป็นฐาน

- ความจำเป็นในการใช้งานวิจัย: มีตัวแปรคือ ดัชนีความจำเป็นในการใช้งานวิจัยของหน่วยงาน (NEED)

- ความสามารถของหน่วยงานในการดูดซับองค์ความรู้จากงานวิจัย (Absorptive Capacity): ตัวแปรที่ใช้สะท้อนความสามารถทางวิชาการซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการดูดซับความรู้จากงานวิจัยมี 2 ตัวคือ เปอร์เซนต์ของบุคลากรของหน่วยงานที่มีการศึกษาสูงสุดระดับปริญญาโทหรือเอก

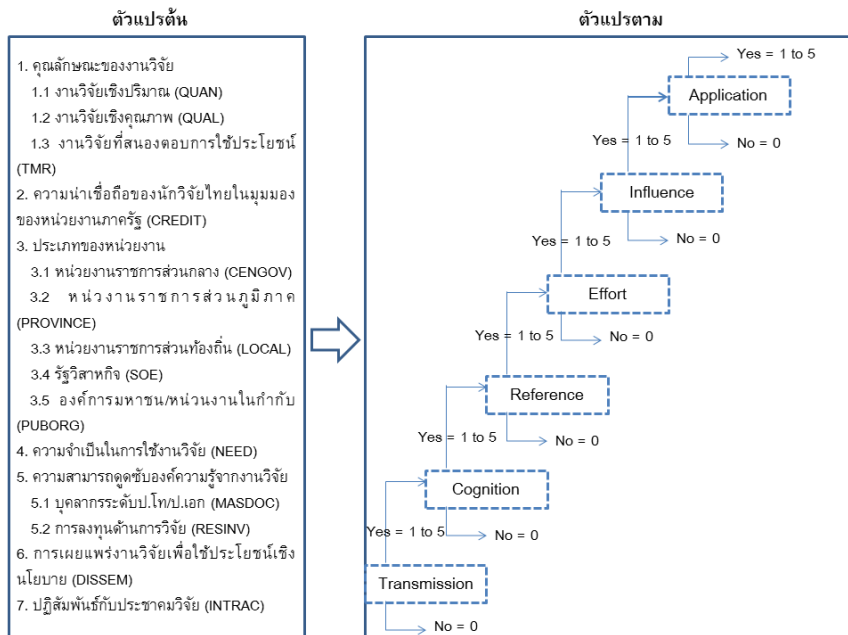
(MASDOC) และตัวแปร Dummy Variable ที่แสดงว่าหน่วยงานมีการลงทุนในด้านการวิจัยในปีงบประมาณที่แล้วหรือไม่ (RESINV) โดยจะมีค่าเป็น 1 หากมีการลงทุน และเป็น 0 หากไม่มี

ตัวแปรด้านการเผยแพร่

- การเผยแพร่ผลงานวิจัยเพื่อใช้ประโยชน์เชิงนโยบาย: มีตัวแปรคือ ดัชนีความเห็นของหน่วยงานต่อความพยายามในการผลักดันงานวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายของนักวิจัย (DISSEM)

ตัวแปรด้านการเชื่อมโยง

- ปฏิสัมพันธ์กับประชาคมวิจัย: มีตัวแปรที่ใช้คือ ดัชนีการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับนักวิจัยหรือหน่วยงานวิจัย (INTRAC)

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์

ที่มา: ผู้วิจัย

การเก็บข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในงานศึกษานี้มาจากการสำรวจทางไปรษณีย์โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐของไทย ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามขึ้นและได้ทดลองใช้กับกลุ่มเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ จำนวน 30 คน ที่ได้เข้าร่วมการประชุมเวที สกว. (TRF Forum) 2 ครั้งในเดือนสิงหาคมและกันยายน 2558⁴ ความเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ ได้ถูกนำมาใช้ปรับปรุงแบบสอบถาม ซึ่งแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วประกอบไปด้วยข้อคำถามแบบ Likert Scale จำนวน 90 ข้อ ประกอบด้วยหมวดต่างๆ ได้แก่ หมวดข้อมูลทั่วไปของหน่วยงาน ระดับการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย ประเภทงานวิจัย คุณลักษณะของงานวิจัย การแสวงหาข้อมูลของหน่วยงาน เครือข่ายและปฏิสัมพันธ์กับประชาคมวิจัย เป้าหมายการใช้ประโยชน์ มุมมองต่อนักวิจัย/สถาบันวิจัยไทย และหมวดช่องทางการเข้าถึงงานวิจัย

ดังที่ได้กล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้นิยามและวัดการใช้ประโยชน์งานวิจัยตามตัวแบบ “บันไดการใช้ประโยชน์ความรู้” ของ Landry; et al. [14] ซึ่งมีทั้งหมด 6 ชั้น ในแบบสอบถามได้กำหนดชั้นการใช้ประโยชน์และข้อคำถามไว้ (ดู กรอบแนวคิด) โดยในแต่ละชั้นได้ระบุระดับการใช้ประโยชน์ในลักษณะของ Likert Scale ไว้ 6 ระดับ (0 = ไม่มีเลย; 1 = น้อยมาก; 2 = น้อย; 3 = ปานกลาง; 4 = มาก; 5 = มากที่สุด) โดยมีคำถามหลักว่า ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาหน่วยงานภาครัฐได้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยในแต่ละชั้นในระดับใดในแต่ละชั้นได้ระบุระดับ (Scale) การใช้ประโยชน์ไว้ 6 ระดับ (0 = ไม่มีเลย; 1 = น้อยมาก; 2 = น้อย; 3 = ปานกลาง;

4 = มาก; 5 = มากที่สุด) โดยมีคำถามหลักว่า ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา หน่วยงานภาครัฐได้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยในแต่ละชั้นในระดับใด

ความหมายของ “งานวิจัย” ที่กำหนดไว้ในแบบสอบถาม ถูกระบุอย่างกว้างว่าเป็น “งานศึกษา ค้นคว้า หรือการประเมินผลที่อยู่บนฐานระเบียบวิธีวิจัย ซึ่งดำเนินการโดยนักวิจัย นักวิชาการ และนักศึกษาทั้งไทยและต่างประเทศ” จุดประสงค์ของการจำกัดความไว้อย่างกว้างก็เนื่องจากจุดเน้นในการสำรวจครั้งนี้คือต้องการรับทราบถึงสถานการณ์และปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยทั่วไป โดยไม่ได้จำเพาะเจาะจงว่าเป็นงานวิจัยประเภทไหนหรือคือใครเป็นผู้ดำเนินการวิจัย ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสามารถนำไปกำหนดแนวทางทั่วไปในการผลักดันผลงานวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์

ผู้วิจัยได้ทำการกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้หลักการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Sampling) โดยแยกหน่วยงานภาครัฐออกเป็น 5 กลุ่มตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2550 ได้แก่ หน่วยงานราชการส่วนกลาง (ระดับกอง) หน่วยงานราชการส่วนภูมิภาค (ระดับจังหวัด) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ และองค์การมหาชน/หน่วยงานในกำกับของรัฐ หลังจากนั้นจึงได้สุ่มเลือกหน่วยงานในแต่ละกลุ่มเพื่อทำการสำรวจ โดยมีจำนวนดังต่อไปนี้ (1) หน่วยงานราชการส่วนกลาง (ระดับกอง) 1,210 แห่ง (2) หน่วยงานราชการส่วนภูมิภาค (ระดับจังหวัด) 1,520 แห่ง (3) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) 666 แห่ง (4) รัฐวิสาหกิจ 56 แห่ง (5) องค์การมหาชน/หน่วยงานในกำกับอื่นๆ ของแต่ละกระทรวง 77 แห่ง

⁴เวที สกว. (TRF Forum) เป็นหนึ่งในกิจกรรมของโครงการกิจกรรมการเชื่อมโยงงานวิจัยกับภาคนโยบาย ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อให้ให้นักวิจัยที่ได้รับทุนจาก สกว. มานำเสนอข้อค้นพบต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากเวทีนี้เป็นเวทีเผยแพร่งานวิจัยเพื่อการใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบาย งานวิจัยที่เลือกมานำเสนอจะต้องเป็นงานที่มีนัยเชิงนโยบาย และผู้เข้าร่วมจะมาจากหน่วยงานภาครัฐเป็นหลัก

ซึ่งโดยรวมแล้วมีกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในขอบข่าย การสำรวจ 5,529 แห่ง

การสำรวจใช้ระยะเวลา 4 เดือน ระหว่างช่วง เดือนพฤศจิกายน 2558 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2559 โดยแบบสอบถามถูกส่งถึงหัวหน้าหน่วยงาน ทั้ง 3,529 หน่วยงาน พร้อมทั้งหนังสือ นำส่งที่ระบุให้ผู้ตอบเป็นหัวหน้าหน่วยงานหรือผู้ ที่ได้รับมอบหมายที่หัวหน้าหน่วยงานเห็นว่า จะสามารถตอบคำถามได้ แบบสอบถามที่มีการตอบและส่งกลับคืนมามีจำนวน 1,013 ฉบับ อย่างไรก็ตาม หลังจากได้ตรวจสอบข้อมูล และตัดแบบสอบถามที่ข้อมูลไม่สมบูรณ์ออกไปแล้ว เหลือจำนวนหน่วยงานที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง ในการวิเคราะห์ 932 แห่ง หรือคิดเป็นอัตรา ตอบกลับสุทธิ (Net Return Rate) 26.41% เป็นราชการส่วนกลาง (กอง) 338 แห่ง หน่วยงานราชการส่วนภูมิภาค(ระดับจังหวัด) 479 แห่ง อปท. 83 แห่ง รัฐวิสาหกิจ 14 แห่ง และองค์กรการ มหาชน/หน่วยงานในกำกับ 18 แห่ง หรือคิดเป็น 36.3% 51.4% 8.9% 1.5% และ 1.9% ตามลำดับ ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 932 แห่ง ที่ใช้ในการวิเคราะห์เชิงสถิติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการใช้ ประโยชน์จากงานวิจัยของหน่วยงานภาครัฐตาม กรอบแนวคิดข้างต้นนั้น ผู้วิเคราะห์ใช้สถิติแบบ Ordinary Least Square Regression (OLS Regression) โดยที่ค่าของตัวแปรตามจะถูกวัด แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Likert Scale) ที่มี 6 ค่าตั้งแต่ 0 (ไม่มีการใช้ประโยชน์) ถึง 5 (มีการใช้ประโยชน์ในระดับมากที่สุด)

รายละเอียดเกี่ยวกับตัวแปร อันได้แก่ นิยามของตัวแปร วิธีการการวัดค่าตัวแปร และการวิเคราะห์ความสอดคล้องภายใน (Internal Consistency) (ค่า Cronbach' Alpha) ของตัวแปรเชิงดัชนีแต่ละตัวมีการแสดงไว้ใน ภาคผนวก

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์แบบ OLS Regression ซึ่งบอกให้ทราบถึงอิทธิพลของตัวแปร ต้นแต่ละตัวต่อระดับการใช้ประโยชน์ในแต่ละชั้น ในที่นี้การใช้ประโยชน์ในแต่ละชั้นจะเกิดขึ้น ก็ต่อเมื่อมีการใช้ในชั้นก่อนหน้า เช่น ระดับการใช้ ประโยชน์ในชั้น Cognition จะเกิดขึ้นเมื่อหน่วยงาน ได้รับงานวิจัยมาแล้วในชั้น Transmission (ระดับการใช้ต้องไม่เป็น 0 ในชั้น Transmission) ค่า R^2 ของแต่ละ Model อยู่ระหว่าง 0.296 ถึง 0.432 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าตัวแปรต้นต่างๆ ใน Model อธิบายความแปรเปลี่ยนแปลง (Variation) ของตัวแปรตามได้ในระดับปานกลาง ค่า F-Statistics ของทุก Model มีนัยสำคัญ ทางสถิติในระดับดี ($p < 0.01$) ซึ่งบอกให้ทราบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มตัวแปรต้นกับตัวแปร ตามเป็นความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติ⁵

เมื่อพิจารณารายตัวแปรพบว่า ตัวแปร QUAN มีค่า Coefficient เป็นบวกและมีนัยสำคัญทางสถิติ ระดับ $p < 0.10$ และ $p < 0.05$ ในชั้น Transmission และ Reference ตามลำดับ ในขณะที่ตัวแปร QUAL ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติในทุกชั้น ซึ่งตีความ ได้ว่าเมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยเชิงคุณภาพ แล้ว มีความเป็นไปได้มากกว่าที่หน่วยงานภาครัฐ

⁵ การตรวจสอบคุณสมบัติของ Model ในเชิงสถิติอื่นๆ พบว่า Model ทั้งหมดที่แสดงนี้ ไม่มีปัญหาที่น่ากังวล เช่น ค่า Variance Inflation Factor (VIF) และค่า Tolerance Statistic ของทุกตัวแปรในแต่ละ Model อยู่ในระดับ ไม่เกิน 4.0 และไม่ต่ำกว่า 0.2 ตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า Model ทั้ง 6 ไม่น่าจะมีปัญหา Multicollinearity นอกจากนี้ Dublin-Watson Test ของทุก Model มีค่าระหว่าง 1.825-2.137 ซึ่งหมายถึงว่าปัญหา Autocorrelation ไม่ใช่อุปสรรคสำคัญใน Model เหล่านี้

จะได้รับการวิจัยเชิงปริมาณและใช้งานวิจัยดังกล่าว เพื่อเป็นฐานอ้างอิงสำหรับการดำเนินงานตามภารกิจ⁶ หลักฐานเชิงประจักษ์ในเรื่องความสำคัญของงานวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพต่อการใช้ประโยชน์ไม่เป็นที่สรุปชัด โดย Landry; et al. [15] พบว่าทั้งงานวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมีอิทธิพลเป็นบวกต่อการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยรวมของหน่วยงานภาครัฐ ขณะที่ Landry; et al. [14] พบว่างานวิจัยทั้งสองประเภทมีอิทธิพลเป็นบวกอย่างมีนัยสำคัญเฉพาะในชั้น Transmission เท่านั้น แต่ไม่มีนัยสำคัญในชั้นอื่นๆ ส่วน Cherney & McGee [2] พบว่างานวิจัยเชิงคุณภาพมีโอกาสที่ดีกว่าในการที่จะถูกนำไปใช้ในชั้น Application การที่หน่วยงานภาครัฐของไทยมีแนวโน้มที่จะได้รับการวิจัยเชิงปริมาณมากกว่านั้นอาจเป็นไปได้ตามข้อเสนอของ Cousin & Leithwood [25] ที่ว่างานเชิงปริมาณมีความได้เปรียบในแง่ของการออกแบบในเชิงทดลอง (Experimental Design) และมีการใช้สถิติวิเคราะห์ที่แยกอิทธิพลของตัวแปรต่างๆ ให้เห็นอย่างชัดเจน จึงมีแนวโน้มสูงกว่าที่หน่วยงานภาครัฐจะใช้ประโยชน์จากงานวิจัยดังกล่าว ตัวแปร TRM มีความสัมพันธ์เป็นบวกและมีนัยสำคัญทางสถิติเพียงในชั้น Cognition ซึ่งเป็นนัยทางสถิติในระดับค่อนข้างอ่อน ($p < 0.10$) ซึ่งอาจหมายถึงว่าหน่วยงานภาครัฐยังใช้ประโยชน์จากงานวิจัยแบบ Tailor-Made ค่อนข้างน้อย ข้อค้นพบนี้อาจมีผลตรงข้ามกับความคาดหวังแต่ไม่ใช่ว่าเป็นไปไม่ได้ในงานศึกษาก่อนหน้านี้ของ Landry; et al. [15]

ก็พบว่าตัวแปรว่าด้วยคุณลักษณะงานวิจัยที่ปรับตามความต้องการของภาครัฐในลักษณะ Tailor-Made ก็ไม่มีผลบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับหน่วยงานภาครัฐในแคนาดาแต่อย่างใด ดังนั้น นัยยะของข้อค้นพบนี้จึงไม่ได้อยู่ที่ว่าการทำงานวิจัยเพื่อตอบโจทย์ทางนโยบายไม่มีความสำคัญ แต่น่าจะอยู่ที่ว่างานวิจัยเชิงนโยบาย (Policy Research) ที่ทำตามความต้องการของหน่วยงานภาครัฐเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอที่จะเพิ่มระดับการใช้ประโยชน์ได้ อาจจำเป็นต้องมีปัจจัยอื่นๆ เสริมเพื่อเพิ่มระดับการใช้ประโยชน์ด้วย

⁶ในกระบวนการวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้ทดลองใส่ตัวแปรประเภทงานวิจัยในลักษณะอื่นๆ เช่น งานวิจัยด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี งานวิจัยด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ งานวิจัยเชิงสหวิทยาการ งานวิจัยพื้นฐาน และงานวิจัยประยุกต์ แต่ส่วนมากของตัวแปรเหล่านี้ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ ยังทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับ Model เนื่องจากมีค่า Correlation กับตัวแปรต้นบางตัวสูง สุดท้ายผู้วิจัยจึงตัดสินใจนำออกจาก Model

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ OLS Regression

	Transmission	Cognition	Reference	Effort	Influence	Application
	β (t-stat.)	β (t-stat.)	β (t-stat.)	β (t-stat.)	β (t-stat.)	β (t-stat.)
CONST.	0.538(3.75) ^a	1.439(9.66) ^a	1.372(9.21) ^a	1.538(10.26) ^a	1.442(9.04) ^a	1.405(9.35) ^a
QUAN	0.034(1.70) ^c	0.029(1.57)	0.042(2.30) ^b	0.025(1.32)	0.022(1.13)	-0.001(-0.27)
QUAL	0.021(1.06)	-0.010(-0.56)	0.001(0.06)	0.010(0.54)	0.026(1.34)	0.035(1.92) ^c
TMR	0.033(1.42)	0.036(1.65) ^c	0.022(0.99)	0.003(0.12)	-0.002(-0.10)	0.006(0.35)
CREDIT	-0.115(-3.32) ^a	-0.073(-2.18) ^b	-0.065(-1.92) ^c	0.000(0.23)	0.036(1.01)	0.033(1.41)
PROVINCE	0.169(1.79) ^c	0.139(1.58)	-0.005(-0.06)	0.068(0.73)	0.108(1.15)	0.150(1.69) ^c
LOCAL	0.151(0.99)	0.066(0.45)	0.045(0.31)	0.150(0.98)	0.145(0.93)	0.146(1.00)
SOE	-0.343(-1.05)	0.245(0.76)	0.199(0.62)	0.085(0.25)	-0.041(-0.12)	-0.178(-0.56)
PUBORG	0.446(1.75) ^c	0.630(2.82) ^a	0.399(1.79) ^c	0.402(1.73) ^c	0.336(1.43)	0.412(1.86) ^c
NEED	0.059(2.56) ^b	0.068(3.00) ^a	0.096(4.24) ^a	0.124(5.26) ^a	0.128(5.28)	0.054(1.68) ^c
MOSDOC	-0.002(-0.78)	-0.001(-0.60)	0.002(0.90)	0.002(1.14)	0.000(0.223)	0.016(0.48)
RESINV	0.234(2.29) ^b	0.129(1.46)	0.051(0.59)	0.041(0.44)	-0.025(-0.27)	0.121(1.38)
DISSEM	0.160(4.78) ^a	0.099(3.06) ^a	0.108(3.36) ^a	0.046(2.21) ^b	0.050(1.45)	0.116(5.10) ^a
INTRAC	0.145(5.71) ^a	0.104(4.40) ^a	0.085(3.60) ^a	0.063(2.54) ^b	0.032(1.26)	0.026(1.15)
R ²	0.432	0.346	0.391	0.311	0.296	0.34
F-Stat(df. = 13)	39.40 ^a	21.70 ^a	26.17 ^a	18.27 ^a	16.90 ^a	20.67 ^a
n.	932	750	742	733	732	730

หมายเหตุ: a, b และ c คือ มีนัยสำคัญทางสถิติระดับ p < 0.01, p < 0.05, และ p < 0.10 ตามลำดับ

ที่มา: ผู้วิจัย

ตัวแปร *INTRAC* มีอิทธิพลเป็นบวก และมีนัยสำคัญทางสถิติ (ระดับ $p < 0.01$ และ $p < 0.05$) ตั้งแต่ชั้น Transmission ไปจนถึงชั้น Effort แต่ไม่มีนัยสำคัญในชั้น Influence และ Application ข้อค้นพบนี้ยืนยันแนวคิดและข้อค้นพบจากงานวิจัยก่อนหน้านี้ที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตและผู้ใช้ในการเพิ่มระดับการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย [26] ในที่นี้ปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวช่วยเพิ่มโอกาสในการรับงานวิจัย การอ่าน และทำความเข้าใจ การอ้างอิงงานวิจัยเป็นฐานในการดำเนินงาน ตลอดจนการใช้ความพยายามในการบูรณาการข้อมูล/ข้อค้นพบจากงานวิจัยให้เข้ากับการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ อย่างไรก็ตาม ในชั้น Application อาจมองได้ว่าเป็นกระบวนการตัดสินใจของผู้บริหารหน่วยงานที่จะดำเนินเนินงานบนฐานข้อค้นพบจากงานวิจัยหรือไม่ ซึ่งในแง่ปฏิสัมพันธ์กับประชาคมวิจัย อาจมีอิทธิพลน้อยกว่ากระบวนการภายในองค์กรในการที่จะเลือกว่าจะเอาข้อค้นพบจากงานวิจัยมาใช้ดำเนินงานอย่างจริงจังหรือไม่ ทั้งนี้ หากหากพิจารณาค่า Coefficient ของตัวแปรนี้ จะเห็นได้ว่า Coefficient มีแนวโน้มลดลงเรื่อยๆ ในชั้นการใช้ประโยชน์ที่สูงขึ้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง เมื่อการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเป็นเรื่องของกระบวนการตัดสินใจภายในองค์กรมากขึ้น ปฏิสัมพันธ์กับประชาคมวิจัยจะมีแนวโน้มส่งอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้ประโยชน์ลดลง

DISSEM เป็นอีกตัวแปรหนึ่งที่ส่งอิทธิพลเป็นบวกและมีนัยสำคัญทางสถิติต่อระดับการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยในชั้นต่างๆ เกือบทุกชั้น ซึ่งสะท้อนว่าหากนักวิจัยหรือหน่วยงานวิจัยมีความกระตือรือร้นและความพยายามอย่างจริงจังในการผลักดันผลงานวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์ (เช่น การลงทุนสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภาครัฐ เพื่อผลักดันให้เกิดการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยในเชิงนโยบาย) ก็น่าจะสามารเพิ่มโอกาสที่

งานวิจัยจะถูกรับเอาไปศึกษา พินิจพิจารณา และประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานอย่างจริงจัง โดยหน่วยงานภาครัฐ

ตัวแปร *CREDIT* มีอิทธิพลเป็นลบและมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ $p < 0.05$, $p < 0.01$, และ $p < 0.10$ ต่อระดับการใช้ประโยชน์ในชั้น Transmission, Cognition, และ Reference ตามลำดับ แต่ในชั้นหลังจากนั้นมีอิทธิพลเป็นบวก แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ผลวิเคราะห์นี้ค่อนข้างตรงข้ามกับความคาดหมาย คำอธิบายที่พอจะเป็นไปได้คือเรื่องของช่องว่าง (Gap) หรือความไม่สอดคล้องกันระหว่างความเห็นของหน่วยงานต่อความน่าเชื่อถือของนักวิจัยกับการใช้ประโยชน์จริงจากงานวิจัย การที่หน่วยงานมีความเชื่อถือว่าในความรู้ความสามารถของนักวิจัยคนใดคนหนึ่งหรือหน่วยงานวิจัยใดหน่วยงานวิจัยหนึ่งไม่ได้หมายความว่าหน่วยงานจะต้องนำงานวิจัยของนักวิจัยหรือหน่วยงานวิจัยนั้นมาใช้เสมอไป สิ่งที่หน่วยงานพิจารณาในเบื้องต้นในการใช้ประโยชน์ อาจเป็นตัวงานวิจัยมากกว่าตัวนักวิจัย

ตัวแปร *NEED* มีอิทธิพลเป็นบวกและมีนัยสำคัญทางสถิติต่อระดับการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยในเกือบทุกชั้น (ยกเว้นชั้น Influence) ซึ่งเป็นข้อค้นพบที่สอดคล้องกับงานศึกษาก่อนหน้า และเป็นสิ่งที่เข้าใจได้ไม่ยาก เพราะการที่หน่วยงานจะใช้ประโยชน์จากงานวิจัยมากน้อยเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับว่าหน่วยงานมีความจำเป็นที่จะต้องใช้เพียงใด นอกจากนี้ ตัวแปรนี้ยังมีทิศทางวัดในเรื่องของความถี่และความพยายามของหน่วยงานในการแสวงหาข้อมูลหรือข้อค้นพบจากงานวิจัย (ซึ่งสะท้อนความจำเป็นในการใช้งานวิจัย) ตัวแปรนี้จึงบอกได้ว่าอีกว่าหากหน่วยงานมีความกระตือรือร้นในการแสวงหางานวิจัย จะมีผลให้หน่วยงานใช้ประโยชน์จากงานวิจัยมากขึ้น

ตัวแปร 2 ตัว (*RESINV* และ *MASDOC*) ที่ใช้วัดความสามารถของหน่วยงานในการดูดซับองค์ความรู้จากงานวิจัย มีเพียงตัวแปร

RESINV ที่ส่งอิทธิพลเป็นบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเฉพาะในชั้น Transmission ซึ่งสอดคล้องกับข้อเท็จจริงที่ว่าหน่วยงานภาครัฐบางแห่งมีงบประมาณให้บุคคลากรดำเนินการศึกษาวิจัยหรืองบประมาณสำหรับการว่าจ้างที่ปรึกษาทำการศึกษาวิจัยเฉพาะเรื่อง ซึ่งรายงานการศึกษามักจะถูกรับเอาโดยหน่วยงานเจ้าของงบฯ แต่ผลการศึกษาอาจไม่ถูกนำไปใช้อ้างอิงและประยุกต์ใช้ในการทำงานขององค์กรสำหรับอิทธิพลของตัวแปร MASDOC นั้นพบว่าไม่มีนัยสำคัญทางสถิติต่อการใช้ประโยชน์ในชั้นใดๆ เลย

สำหรับกลุ่มตัวแปร Dummy Variable ประเภทของหน่วยงานภาครัฐ พบว่าหน่วยราชการส่วนภูมิภาคระดับจังหวัด (PROVINCE) เพิ่มความเป็นไปได้ในการรับเอาและประยุกต์ใช้งานวิจัย เมื่อเทียบกับกลุ่มฐาน (หน่วยราชการส่วนกลาง) อย่างไรก็ตาม นัยสำคัญทางสถิติของความแตกต่างระหว่างสองกลุ่มนี้อยู่ที่ในระดับอ่อน ($p < 0.10$) นอกจากนี้ ยังพบว่าองค์กรมหาชนและหน่วยงานในกำกับอื่นๆ (PUBORG) ยังมีแนวโน้มที่จะใช้ประโยชน์จากงานวิจัยมากกว่าในทุกชั้นเมื่อเทียบกับกลุ่มฐาน ซึ่งอาจเป็นเพราะองค์กรมหาชนและหน่วยงานในกำกับหลายแห่งมีงบประมาณในการว่าจ้างทำการศึกษาวิจัยเป็นของตนเอง ซึ่งเพิ่มความเป็นไปได้ในการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย ส่วนการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยของอปท. และรัฐวิสาหกิจนั้น ความแตกต่างกับกลุ่มฐานไม่มีนัยสำคัญทางสถิติแต่อย่างใด

โดยภาพรวม อาจกล่าวได้ว่างานศึกษานี้มีทั้งข้อค้นพบที่สอดคล้องและไม่สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าด้วยปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยซึ่งตั้งมาจากการทบทวนงานศึกษาก่อนหน้า ดังนั้นต่อไป ประการแรก ปัจจัยด้านอุปทานซึ่งในงานศึกษานี้ประกอบด้วย ประเภทของงานวิจัย ความน่าเชื่อถือของนักวิจัยในมุมมองหน่วยงานภาครัฐ และประเภทของหน่วยงานภาครัฐ

ล้วนไม่ได้ส่งผลมากนักต่อการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย งานวิจัยไม่ว่าจะเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพเชิงปริมาณ หรืองานวิจัยที่ออกแบบมาให้ตอบโจทย์นโยบายโดยเฉพาะ (Tailor-Made Research) มีความแตกต่างกันน้อยมากในแง่ของผลต่อการใช้ประโยชน์ ส่วนชื่อเสียงของนักวิจัยเองก็ส่งผลในทางลบกับการใช้ประโยชน์ในชั้น Transmission, Cognition และ Reference

ประการที่สอง ในกรณีกลุ่มปัจจัยด้านอุปสงค์พบว่าแต่ละตัวแปรที่ศึกษาส่งผลที่แตกต่างกันต่อระดับการใช้ประโยชน์ โดยที่ประเภทของหน่วยงานภาครัฐไม่ได้มีความแตกต่างอย่างชัดเจนนักในแง่ของการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย คงมีเพียงองค์กรมหาชน/หน่วยงานในกำกับเท่านั้นที่ดูจะมีระดับการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยมากกว่าหน่วยงานภาครัฐประเภทอื่นๆ นอกจากนี้ ความสามารถในการดูดซับความรู้จากงานวิจัยก็ไม่ได้ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญแต่อย่างใดต่อระดับการใช้ประโยชน์ ส่วนตัวแปรที่ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญคือความจำเป็นในการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งส่งผลบวกต่อระดับการใช้ประโยชน์ในชั้น Transmission ถึงชั้น Effort ซึ่งหมายความว่าการที่หน่วยงานจะใช้ประโยชน์จากงานวิจัยหรือไม่และในระดับใดนั้นขึ้นอยู่กับบริบทความจำเป็นเป็นอย่างมาก

ประการที่สาม ปัจจัยด้านการเผยแพร่ในงานศึกษานี้พบว่า ตัวแปรเรื่องความพยายามในการเผยแพร่ผลงานวิจัยของนักวิจัย/สถาบันวิจัยสู่หน่วยงานภาครัฐส่งผลบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อการใช้ประโยชน์นับตั้งแต่ชั้น Transmission ไปจนถึงชั้น Application ผลจากข้อค้นพบนี้บ่งชี้ว่าหากนักวิจัย/สถาบันวิจัยใช้ความพยายามในการผลักดันให้งานวิจัยของตนไปสู่หน่วยงานภาครัฐมากขึ้นเท่าใด ก็อย่างยิ่งเพิ่มความเป็นไปได้ที่จะทำให้งานวิจัยถูกใช้ประโยชน์จริงโดยหน่วยงานมากขึ้นเท่านั้น

ประการสุดท้าย ในกรณีกลุ่มปัจจัยด้านการเชื่อมโยง ซึ่งในงานศึกษานี้วัดโดยใช้ตัวแปรปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัย/สถาบันวิจัยกับหน่วยงานภาครัฐ ถือว่าเป็นตัวแปรที่ส่งผลอย่างมากอีกตัวแปรหนึ่ง (ที่นอกเหนือจากตัวแปรด้านการเผยแพร่) ต่อการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดในเรื่องการสร้างกลไกเชื่อมโยงระหว่างผู้ผลิตผลงานวิจัยกับผู้ใช้ประโยชน์ ข้อค้นพบหนึ่งชี้ว่าหากนักวิจัย/สถาบันวิจัยได้สร้างระบบและกลไกเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐ เพื่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนข้อมูลกันอย่างสม่ำเสมอแล้ว ก็เป็นไปได้อย่างมากว่าผลงานวิจัยจะถูกนำไปใช้ประโยชน์โดยหน่วยงานภาครัฐมากขึ้น

สรุปและอภิปรายผล

บทความนี้นำเสนอผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยหน่วยงานภาครัฐ โดยข้อมูลที่ใช้ได้มาจากการสำรวจการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยของหน่วยงานภาครัฐของไทยซึ่งประกอบด้วยกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 932 หน่วยงาน แนวคิดหลักว่าด้วยการใช้ประโยชน์เป็นแนวคิดที่มองการใช้ประโยชน์ในเชิงกระบวนการและวัดการใช้ประโยชน์ในลักษณะเป็นขั้นตอนตามตัวแบบที่เสนอโดย Knott; & Wildavsky [8] และ Landry; et al. [14] เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือสถิติแบบ OLS Regression ข้อค้นพบที่สำคัญ ประการแรกคือ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับประชาคมวิจัยและความพยายามในการผลักดันและเผยแพร่ผลงานวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์เป็นสองปัจจัยที่มีความสำคัญยิ่งต่อระดับการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยของหน่วยงานภาครัฐ นัยสำคัญของข้อค้นพบนี้คือหากต้องการให้งานวิจัยถูกนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบายมากขึ้น จะต้องสร้างกลไกเชื่อมต่อระหว่างภาครัฐและภาควิจัย และควรต้องเป็นกลไกที่ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ในเชิงการแลกเปลี่ยน

เรียนรู้ระหว่างกันได้ ปัจจุบันหน่วยงานให้ทุนวิจัยบางหน่วยงาน (เช่น สกว.) ได้เน้นให้เกิดการเชื่อมต่อระหว่างผู้วิจัยและผู้ใช้ประโยชน์ตลอดกระบวนการวิจัย อย่างไรก็ตาม จนถึงขณะนี้ยังไม่มีระเบียบอย่างเป็นระบบว่าแนวทางดังกล่าวมีประสิทธิผลในแง่ของการเพิ่มระดับการใช้ประโยชน์หรือไม่

ประการที่สอง การสร้างแรงจูงใจให้นักวิจัยผลักดันผลงานไปสู่การใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบาย เป็นสิ่งที่ควรพิจารณา อาจกล่าวได้ว่า ขณะนี้ยังไม่มีระบบแรงจูงใจที่เป็นรูปธรรมที่จะดึงดูดให้นักวิจัยทำให้ผลงานของตนไปสู่การใช้ประโยชน์ถึงแม้ในการประเมินคุณภาพการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาจะมีตัวชี้วัดในเรื่องการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ แต่เงื่อนไขดังกล่าวก็ไม่ได้ก่อให้เกิดแรงจูงใจในระดับปัจเจกชน ดังนั้น อาจต้องมีการออกแบบระบบแรงจูงใจใหม่ที่จะทำให้ให้นักวิจัยเห็นถึงประโยชน์ที่จะได้จากการลงทุนในการผลักดันผลงานวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบาย

ประการที่สาม ความจำเป็นของหน่วยงานที่จะต้องใช้งานวิจัยเป็นหนึ่งในปัจจัยที่สำคัญที่สุดต่อระดับการใช้ประโยชน์ ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่าจะทราบได้อย่างไรว่าหน่วยงานภาครัฐต้องการงานวิจัยแบบใดไปใช้ประโยชน์ ในจุดนี้หากมีกลไกที่เชื่อมโยงให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับนักวิจัยอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอแล้ว ก็น่าที่จะทำให้ทราบความต้องการของผู้ใช้และทำให้ผลงานวิจัยสนองต่อความจำเป็นและความต้องการมากขึ้นได้

ประการสุดท้าย งานศึกษานี้แสดงให้เห็นว่างานวิจัยที่ตั้งใจทำในเชิงนโยบายเพื่อตอบสนองความต้องการของภาครัฐ (Tailor-Made Research) ส่งผลค่อนข้างน้อยต่อระดับการใช้ประโยชน์ นัยเชิงนโยบายของข้อค้นพบนี้อยู่ที่ว่าผลการผลักดันให้นักวิชาการหันไปทำงานวิจัยเชิงนโยบายเพื่อตอบโจทย์หน่วยงานภาครัฐ

เพียงอย่างเดียวอาจไม่ใช่แนวทางที่ถูกต้อง เพราะอาจได้ผลลัพธ์ที่ไม่คุ้ม หากค่านึงว่าการที่นักวิชาการหันมาทำงานตอบโจทย์หน่วยงานภาครัฐอาจต้องชดเชย (Trade-Off) ด้วยการลดการทำงานวิจัยเพื่อสร้างความก้าวหน้าทางวิชาการลงบนทางที่มีประสิทธิผลมากกว่าในการส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐใช้ประโยชน์จากงานวิจัยของนักวิชาการคือการสร้างแรงจูงใจและกลไกให้นักวิชาการได้มีการปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนข้อมูลกับหน่วยงานภาครัฐมากขึ้น นอกจากนี้ยังรวมถึงการสร้างกลไกในการเผยแพร่ผลงานวิจัยของนักวิชาการให้เข้าถึงและรับรู้โดยหน่วยงานภาครัฐให้มากที่สุด ในแง่นี้ เครื่องมือบางอย่าง เช่น บทสรุป/สังเคราะห์เชิงนโยบาย (Policy Brief) ที่สร้างขึ้นบนฐานของงานวิจัยเชิงวิชาการ

และมีกลไกการเผยแพร่ให้หน่วยงานภาครัฐรับรู้ ก็อาจถูกใช้ประโยชน์เชิงนโยบายมากกว่างานวิจัยเชิงนโยบาย (Policy Research) ที่ปราศจากการสรุป/สังเคราะห์และไม่มีการเผยแพร่ที่มีประสิทธิภาพ

ข้อจำกัดของบทความนี้คือการนำเสนอข้อค้นพบภาพกว้างแต่ยังไม่สามารถแสดงให้เห็นกระบวนการที่ซับซ้อนของการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย เช่น ไม่สามารถระบุถึงบริบทภายในและภายนอกของการตัดสินใจที่จะใช้ประโยชน์หรือไม่ใช้ประโยชน์จากงานวิจัย และยังไม่สามารถระบุเส้นทางที่งานวิจัยถูกนำไปใช้ประโยชน์โดยหน่วยงานภาครัฐ งานศึกษาต่อไปควรแสดงภาพในส่วนนี้ให้เห็นชัดมากขึ้น ซึ่งอาจทำได้โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพหรือกรณีศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- [1] Coryn, C., Hattie, J.A., Michael, S.; & Hartmann, D.J. (2007). Models and mechanisms for evaluating government-funded research: An international comparison. *American Journal of Evaluation*. 28(4): 591-622.
- [2] Cherney, A.; & McGee, T. R. (2010). Utilization of social science research: Results of a pilot study among Australian sociologists and criminologists. *Journal of Sociology*. 47(2): 144-162.
- [3] Cherney, A., Head, B., Braham, P., Povey, J.; & Ferguson, M. (2013). Research utilization in the social sciences: A comparison of five academic disciplines in Australia. *Science Communication*. 35(6): 780-809.
- [4] Ouimet, M., Landry, R., Amara, N.; & Belkhdja, O. (2006). What factors induce health care decision-makers to use clinical guidelines? Evidence from provincial health ministries, regional health authorities and hospitals in Canada. *Social Science & Medicine*. 62: 964-976.
- [5] Smits, P. A.; & Denis, J.-L. (2014). How research funding agencies support science integration into policy and practice: An international overview. *Implementation Science*. IS, 9: 28. Retrieved December 13, 2015, from <http://doi.org/10.1186/1748-5908-9-28>
- [6] MacGuire, J. M. (2006). Putting nursing research findings into practice: research utilization as an aspect of the management of change. *Journal of Advanced Nursing*. 53: 65-71.

- [7] Dobrow, M. J., Goel, V., Upshur, R.E.G. (2004). Evidence-based health policy: Context and utilization. *Social Science & Medicine*. 58: 207-217.
- [8] Knott, J.; & Wildavsky, A. (1980). If dissemination is the solution, what is the problem? *Knowledge: Creation, Diffusion, Utilization*. 1(4): 537-578.
- [9] Weiss, C. H. (1979). The many meanings of research utilization. *Public Administration Review*. 39(5): 426-431.
- [10] Elliott, H.; & Popay, J. (2000). How are policy makers using evidence? Models of research utilization and local NHS policy making. *Journal of Epidemiol Community Health*. 54: 461-468.
- [11] Laws, R., King, L., Hardy, L. L., Milat, A., Rissel, C., Newson, R., Rychetnik, L.; & Bauman, A. E. (2013). Utilization of a population health survey in policy and practices: a case study. *Health Research Policy and Systems*. 11: 4. Retrieved December 5, 2015, from www.health-policy-systems.com/content/11/1/4
- [12] Chagnon, F., Pouliot, L., Malo, C., Gervais, M. J.; & Pigeon, M. E. (2010). Comparison of determinants of research knowledge utilization by practitioners and administrators in the field of child and family social services. *Implementation Science*. 5: 41. Retrieved December 13, 2015, from www.implementationscience.com/content/5/1/41
- [13] Cherney, A., Povey, J., Head, B., Boreham, P.; & Ferguson, M. (2012). What influences the utilisation of educational research by policy-makers and practitioners?: The perspectives of academic educational researchers. *International Journal of Educational Research*. 56: 23-34.
- [14] Landry, R., Amara, N.; & Lamari, M. (2001). Climbing the ladder of research utilization: Evidence from social science research. *Science Communication*. 22(4): 396-422.
- [15] Landry, R., Amara, N.; & Lamari, M. (2003). The extent and determinants of the utilization of university research in government agencies. *Public Administration Review*. 63(2): 192-205.
- [16] Davis, P.; & Howden-Chapman, P. (1996). Translating research findings into health policy. *Social science & medicine*. 43(5): 865-872.
- [17] Banta, H. D.; & Bauman, P. (1976) Health services research and health policy. *Journal of Community Health*. 2(2): 121-132.
- [18] Amara, N., Ouimet, M.; & Landry, R. (2004). New evidence on instrumental, conceptual, and symbolic utilization of university research in government agencies. *Science Communication*. 26(1): 75-106.
- [19] Kothari, A.; & Armstrong, R. (2011). Community-based knowledge translation: Unexplored opportunities. *Implementation Science*. 6: 59. Retrieved November 11, 2015, from www.implementationscience.com/content/6/1/59

- [20] Dobbins, M., Jack, S. Thomas, H., Kothari A. (2007). Public health decision-makers' informational needs and preferences for receiving research evidence. *Worldviews on Evidence-Based Nursing*. 4(3): 156-163.
- [21] Belkhdja, O. (2014). Knowledge utilization in Canadian health service organizations: A path analysis. *International Journal of Public Administration*. 37: 339-352.
- [22] Kramer, D.M.; & Well, R.P. (2005) Achieving buy-in: building networks to facilitate knowledge transfer. *Science Communication*. 26(4): 428-444.
- [23] Melissa, C., King, G., Rosenbaum, P., Law, M., Kertoy, M.; & Specht, J. (2005) A model of impacts of research partnerships in health and social services. *Evaluation and Program Planning*. 28: 400-412.
- [24] Leviton, L. C.; & Hughes, E. F. X. (1981) Research on the utilization of evaluations: A review and synthesis. *Evaluation Review*. 5(4): 525-548.
- [25] Cousins, J.B.; & Leithwood, K.A. (1986). Current empirical research on evaluation utilization. *Review of Educational Research*. 56(3): 331-364.
- [26] Lomas, J. (2000). Connecting research and policy. *Canadian Journal of Policy Research*. 1(1): 140-144.

ภาคผนวก: ตัวแปรที่ใช้ใน OLS Regression Analysis

ชื่อตัวแปร	ความหมาย	คำอธิบาย	การวัด	Cronbach's α
ตัวแปรตาม (Dependent variable)				
TRANSMISSION	การใช้ประโยชน์ในชั้นส่ง/รับงานวิจัย	ระดับการส่ง/รับงานวิจัยในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา ซึ่งมีทั้งหมด 6 ระดับ: 0 = ไม่มีการส่ง/รับเลย; 1 = มีน้อยที่สุด; 2 = มีน้อย; 3 = มีปานกลาง (บางครั้งคราว); 4 = มีมาก (บ่อยครั้ง); และ (5) มีมากที่สุด (สม่ำเสมอ)	ตัวแปรจำนวนเต็มแบบ Likert Scale ที่มีค่า 0 – 5	-
COGNITION	การใช้ประโยชน์ในชั้นการทำความเข้าใจ	ระดับการอ่านและทำความเข้าใจงานวิจัยที่ได้รับมาในรอบ 5 ปี ซึ่งมีทั้งหมด 6 ระดับ: 0 = ไม่มีเลย; 1 = น้อยที่สุด; 2 = น้อย; 3 = ปานกลาง (บางครั้งคราว); 4 = มาก (บ่อยครั้ง); และ (5) มากที่สุด (สม่ำเสมอ)	ตัวแปรจำนวนเต็มแบบ Likert Scale ที่มีค่า 0 – 5	-
REFERENCE	การใช้ประโยชน์ในชั้นการอ้างอิง	ระดับการอ้างอิงงานวิจัยในการดำเนินงาน ซึ่งมีทั้งหมด 6 ระดับ: 0 = ไม่มีการอ้างอิงเลย; 1 = น้อยที่สุด; 2 = มีน้อย; 3 = ปานกลาง (บางครั้งคราว); 4 = มาก (บ่อยครั้ง); และ (5) มากที่สุด (สม่ำเสมอ)	ตัวแปรจำนวนเต็มแบบ Likert Scale ที่มีค่า 0 – 5	
EFFORT	การใช้ประโยชน์ในชั้นการให้ความพยายาม	ระดับการให้ความพยายามในการบูรณาการข้อมูล/ข้อค้นพบจากงานวิจัยให้เข้ากับการดำเนินงาน ซึ่งมีทั้งหมด 6 ระดับ: 0 = ไม่มีการใช้ความพยายามเลย; 1 = น้อยที่สุด; 2 = น้อย; 3 = ปานกลาง (บางครั้งคราว); 4 = มาก (บ่อยครั้ง); และ (5) มากที่สุด (สม่ำเสมอ)	ตัวแปรจำนวนเต็มแบบ Likert Scale ที่มีค่า 0 – 5	
INFUENCE	การใช้ประโยชน์ในชั้นการมีอิทธิพล	ระดับการที่ข้อมูล/ข้อค้นพบจากงานวิจัยมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจหรือต่อการดำเนินงาน ซึ่งมีทั้งหมด 6 ระดับ: 0 = ไม่มีอิทธิพลเลย; 1 = น้อยที่สุด; 2 = น้อย; 3 = ปานกลาง (บางครั้งคราว); 4 = มาก (บ่อยครั้ง); และ (5) มากที่สุด (สม่ำเสมอ)	ตัวแปรจำนวนเต็มแบบ Likert Scale ที่มีค่า 0 – 5	
APPLICATION	การใช้ประโยชน์ในชั้นการประยุกต์ใช้	ระดับการประยุกต์ใช้วิจัย ซึ่งมีทั้งหมด 6 ระดับ: 0 = ไม่มีการประยุกต์ใช้; 1 = น้อยที่สุด; 2 = น้อย; 3 = ปานกลาง (บางครั้งคราว); 4 = มาก (บ่อยครั้ง); และ (5) มากที่สุด (สม่ำเสมอ)	ตัวแปรจำนวนเต็มแบบ Likert Scale ที่มีค่า 0 – 5	-
ตัวแปรต้น (Independent variable)				
QUAN	งานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)	ระดับความถี่ของการได้รับงานวิจัยเชิงปริมาณที่เห็นใช้เทคนิคศาสตร์/สถิติเป็นหลักในการวิเคราะห์ข้อมูล (ระดับการวัด 0 ถึง 10)	ตัวแปรจำนวนเต็มแบบ Likert Scale ที่มีค่า 0 – 10	-
QUAL	งานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)	ระดับความถี่ของการได้รับงานวิจัยเชิงคุณภาพที่เห็นใช้ข้อมูลเชิงคุณลักษณะและสภาพการณ์ ในการพรรณนาและบรรยาย และไม่ใช่เทคนิคศาสตร์/สถิติเป็นหลักในการวิเคราะห์ข้อมูล (ระดับการวัด 0 ถึง 10)	ตัวแปรจำนวนเต็มแบบ Likert Scale ที่มีค่า 0 – 10	-

ภาคผนวก: (ต่อ)

ชื่อตัวแปร	ความหมาย	คำอธิบาย	การวัด	Cronbach's α
TMR	งานวิจัยที่สนองตอบต่อการใช้ประโยชน์ (Tailor-Made Research)	ความเห็นต้องงานวิจัยในการตอบสนองต่อการใช้ประโยชน์ของหน่วยงานใน 5 ด้าน ได้แก่: (1) ประเด็นวิจัยตรงต่อประเด็นปัญหาในเชิงนโยบาย; (2) ประเด็นวิจัยตรงต่อความต้องการหรือตอบสนองต่อการแก้ปัญหาของหน่วยงาน; (3) งานวิจัยที่ต่อเวลาหรือความจำเป็นเร่งด่วนของหน่วยงานในการใช้ข้อมูล; (4) มีข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายหรือในเชิงปฏิบัติการที่ชัดเจน (ในแต่ละด้านมีระดับการวัด 0 ถึง 10)	ดัชนีที่มีค่าต่อเนื่องตั้งแต่ 0 ถึง 10 ซึ่งเป็นค่าเฉลี่ยของระดับความเห็น ทั้ง 4 ด้าน	0.973
INTRAC	ปฏิสัมพันธ์กับประชาคมวิจัย	ระดับการมีปฏิสัมพันธ์ของหน่วยงานกับประชาคมวิจัย ซึ่งถูกวัดใน 8 ด้าน ได้แก่: (1) ความสะดวกในการติดต่อสื่อสารกับนักวิจัย; (2) ความสะดวกในการการเข้าถึงหรือมาซึ่งงานวิจัย; (3) จำนวนเครือข่ายที่เป็นทางการระหว่างหน่วยงานกับนักวิจัยหรือสถาบันวิจัย; (4) ระดับความร่วมมือระหว่างหน่วยงานกับนักวิจัยหรือสถาบันวิจัย; (5) ความถี่ของการติดต่อกับนักวิจัย; (6) ระดับการมีส่วนร่วมของบุคลากรในหน่วยงานในการปฏิบัติงานร่วมกับนักวิจัย; (7) ระดับการมีส่วนร่วมของบุคลากรในหน่วยงานในการวิจัยร่วมกับนักวิจัย; (8) ระดับการมีส่วนร่วมของบุคลากรในหน่วยงานในการติดตามและประเมินผลงานวิจัยของนักวิจัย	ดัชนีที่มีค่าต่อเนื่องตั้งแต่ 0 ถึง 10 ซึ่งเป็นค่าเฉลี่ยของระดับความเห็น ทั้ง 8 ด้าน	0.874
DISSEM	ความพยายามของนักวิจัย/หน่วยงานวิจัยในการเผยแพร่ข้อมูล/ข้อค้นพบเพื่อการใช้ประโยชน์เชิงนโยบาย	ความเห็นของหน่วยงานต่อความพยายามในการเผยแพร่ผลงานวิจัยของนักวิจัย/หน่วยงานวิจัย ซึ่งวัดใน 2 ด้าน ได้แก่: (1) ความกระตือรือร้นนักวิจัย/หน่วยงานวิจัยในการส่งข้อมูล/ข้อค้นพบจากงานวิจัยให้กับหน่วยงานภาครัฐ; (2) ความกระตือรือร้นของนักวิจัยหรือหน่วยงานวิจัยในการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำนโยบายและ/หรือการดำเนินการตามนโยบาย	ดัชนีที่มีค่าต่อเนื่องตั้งแต่ 0 ถึง 10 ซึ่งเป็นค่าเฉลี่ยของระดับความเห็น ทั้ง 2 ด้าน	0.952
CREDIT	ความน่าเชื่อถือของนักวิจัยไทยในมุมมองของหน่วยงานภาครัฐ	ความเห็นของหน่วยงานต่อความน่าเชื่อถือของนักวิจัยซึ่งวัดใน 4 ด้าน ได้แก่: (1) นักวิจัยไทยมีความกระตือรือร้นในการทำงานวิจัยเชิงนโยบาย; (2) นักวิจัยไทยมีความเชี่ยวชาญในประเด็นนโยบายสาธารณะ; (3) นักวิจัยไทยมักให้ข้อเสนอที่เป็นประโยชน์ต่อนโยบายสาธารณะ; (4) งานวิจัยที่ทำโดยนักวิจัยไทยมีความน่าเชื่อถือและมีคุณภาพทางวิชาการ	ดัชนีที่มีค่าต่อเนื่องตั้งแต่ 0 ถึง 10 ซึ่งเป็นค่าเฉลี่ยของระดับความเห็น ทั้ง 4 ด้าน	0.941
NEED	ความจำเป็นในการใช้งานวิจัย	ระดับความจำเป็นของการใช้งานวิจัยเพื่อการดำเนินงาน ซึ่งถูกวัดใน 3 ด้าน ได้แก่: (1) ความต้องการของหน่วยงานในการใช้ข้อมูลข้อค้นพบจากงานวิจัย; (2) ความถี่ที่บุคลากรในหน่วยงานแสวงหาข้อมูลหรือข้อค้นพบจากงานวิจัย; (3) ความพยายามของบุคลากรในหน่วยงานในการแสวงหาข้อมูลหรือข้อค้นพบจากงานวิจัย	ดัชนีที่มีค่าต่อเนื่องตั้งแต่ 0 ถึง 10 ซึ่งเป็นค่าเฉลี่ยของระดับความเห็น ทั้ง 3 ด้าน	

ภาคผนวก: (ต่อ)

ชื่อตัวแปร	ความหมาย	คำอธิบาย	การวัด	Cronbach's α
MOSDOC	บุคลากรที่มีระดับการศึกษาปริญญาโทหรือเอก	เปอร์เซ็นต์ของบุคลากรของหน่วยงานที่มีการศึกษาระดับปริญญาโทหรือเอกต่อจำนวนบุคลากรทั้งหมดของหน่วยงาน	เปอร์เซ็นต์ของบุคลากร	-
RESINV	การลงทุนด้านการวิจัย (Research Investment)	การลงทุนของหน่วยงานในการศึกษารววิจัยงบประมาณที่ผ่านมา	ตัวแปร Dummy Variable มี 2 ค่า: มีค่าเป็น 1 หากมีการลงทุน 5 หรือเป็น 0 หากไม่มี	-
PROVINCE	หน่วยราชการส่วนภูมิภาค (ระดับจังหวัด)	ตัวแปร Dummy Variable แทนหน่วยงานที่เป็นหน่วยราชการส่วนภูมิภาค(ระดับจังหวัด)	ตัวแปร Dummy Variable มี 2 ค่า: มีค่าเป็น 1 หากเป็นหน่วยราชการส่วนภูมิภาคระดับจังหวัด หรือเป็น 0 หากเป็นหน่วยงานอื่น	-
LOCAL	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	ตัวแปร Dummy Variable แทนหน่วยงานที่เป็นหน่วยงานที่เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)	ตัวแปร Dummy Variable มี 2 ค่า: มีค่าเป็น 1 หากเป็น อปท. หรือเป็น 0 หากเป็นหน่วยงานอื่น	-
SOE	รัฐวิสาหกิจ	ตัวแปร Dummy Variable แทนหน่วยงานที่เป็นหน่วยงานที่เป็นรัฐวิสาหกิจ	ตัวแปร Dummy Variable มี 2 ค่า: มีค่าเป็น 1 หากเป็นรัฐวิสาหกิจ หรือเป็น 0 หากเป็นหน่วยงานอื่น	-
PUBORG	องค์กรมหาชนหรือองค์กรในกำกับอื่น ๆ ของกระทรวง	ตัวแปร Dummy Variable แทนหน่วยงานที่เป็นองค์การมหาชนหรือองค์กรในกำกับอื่น ๆ ของกระทรวง	ตัวแปร Dummy Variable มี 2 ค่า: มีค่าเป็น 1 หากเป็นองค์การมหาชนหรือองค์กรในกำกับอื่น ๆ ของกระทรวง หรือเป็น 0 หากเป็นหน่วยงานประเภทอื่น	-